

8. Хюбнер К. Истина мифа / К. Хюбнер. – М. : Республика, 1996. – 448 с.
9. Яровенк С.А. Мироззренческие основания современной философии мифа: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / С. А. Яровенко. – Красноярск, 2000. – 27 с.

Гуцол С. Ю. ПРОБЛЕМА АРТИКУЛЯЦІЇ ФЕНОМЕНУ МІФУ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ

Статтю присвячено аналізу проблеми розуміння феномену міфу. Показано, що множинність його дефініцій обумовлено самою специфікою його природи. Обґрунтовано актуальність артикуляції міфу як позаісторичної динамічної багатомірної структури, що втілена в досвіті свідомості.

Ключові слова: міф, деміфологізація, реміфологізація, неоміфологізм.

Gutsol S. THE PROBLEM OF ARTICULATION THE PHENOMENON OF MYTH MYTH IN THE CONTEXT OF PSYCHOLOGICAL HERMENEUTICS

The article analyzes the problem of understanding the phenomenon of myth. It is shown that the multiplicity of its definitions is dictated by the characteristics of its nature. The topicality of articulation of myth as a non-historical dynamic multidimensional structure, embodied in the experience of consciousness, is substantiated.

Keywords: myth, demythologization, remythologization, neomythologism.

УДК 159.9

Добровольська Н. А. (м. Хмельницький)

ПСИХОДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СТРУКТУРІ ОБДАРОВАНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

В статті представлено діагностичну програму вивчення мотиваційного компоненту в структурі педагогічної обдарованості вчителя фізичного виховання. Подається оригінальний пакет методик, які дають можливість вивчити внутрішню мотивацію та рівень творчих педагогічних досягнень. Матеріали можуть бути використані в практичній діяльності психолога для відбору обдарованих викладачів фізичного виховання.

Ключові слова: психодіагностика, обдарованість, педагогічна обдарованість, мотивація.

Дослідженню проблем особистості вчителя присвячена велика кількість робіт у вітчизняній та (Ф. Н. Гоноболін, 1975; Н. В. Кузьміна, 1967; Е. Н. Жучева, 1983; М. В. Журав-кова, 1995; Л. М. Мітіна, 1994, 1998, Є. І. Рогов, 1996; А. А. Баранов, 2002, та ін.) [1, 2, 3].

Найбільш системними і вагомими дослідженнями педагогічної обдарованості в останні десятиліття стали роботи Н. В. Кузьміної (1961, 1962, 1967, 1976, 1984, 1985, 1990, 1993), яка визначає педагогічні здібності як індивідуальні, стійкі властивості особистості, що відображають особливу чутливість до вимог педагогічних систем, до специфіки відображення особистості учня як об'єкта-суб'єкта педагогічного процесу, а також до можливих способам впливу на нього. Структура педагогічних здібностей в концепції Н.В. Кузьміної є відображенням функціональних компонентів педагогічної діяльності (гностичних, проектувальних, конструктивних, комунікативного, організаторського). У структурі педагогічних здібностей автор виділяє 2 рівня: перцептивно-рефлексивний, звернений до об'єкта, і проєктивний, звернений до способів впливу на об'єкт. Для першого рівня характерна особлива чутливість до об'єктів дійсності, змінам та їх причин в об'єкті педагогічної діяльності, під впли-

вом різних засобів, переваг і недоліків особистої діяльності, що виявляється у взаємодії з учнями. Другий рівень пов'язаний з виробленням стратегій впливу і проявляється в особливій чутливості до конструювання способів впливу, організації впливу, комунікації з учнями, аналізу причин успіхів і невдач у здійсненні діяльності. Здібності цього рівня звернені до способів впливу і містять: 1) гностичні здібності до дослідження об'єкта, 2) проектувальні здібності – чутливість до адекватного і обґрунтованого проектування власної діяльності та діяльності учнів; 3) конструктивні здібності – чутливість до способів композиційного вибудовування заняття, відбору і організації навчального матеріалу, 4) комунікативні здібності – чутливість до встановлення педагогічно доцільних взаємовідносин, 5) організаторські здібності.

Н.В. Кузьміна провела розмежування між загальними педагогічними здібностями і спеціальними здібностями, визначила їх взаємодію в педагогічній діяльності вчителя. Автор вважає, що спеціальні здібності включаються в сферу педагогічної діяльності лише за наявності педагогічної спрямованості та педагогічних здібностей [3]. У разі відсутності педагогічної спрямованості та педагогічних здібностей спеціальні здібності гальмуються.

Проблема дослідження мотивації як процесу, що спонукує, спрямовує й регулює виконання діяльності, була предметом дослідження багатьох вчених (А. Алдерман, В. Асеев, І. Алтуніна, В. Бажанюк, Г. Балл, Л. Божович, М. Боришевський, В. Вілюнас, Р. Десі, С. Занюк, Г. Костюк, О. Леонтєв, В. Лукіна, М. Магомет-Емінов, Д. Макклеланд, С. Максименко, А. Маслоу, Т. Матіс, М. Матюхіна, В. Мильман, С. Москвичов, А. Орлов, М. Рогов, Х. Хекхаузен, П. Якобсон та ін.

«Бути мотивованим» означає володіти цілим рядом характеристик, що забезпечують процеси постановки цілей, реалізацію намірів, реагування на невдачі й у результаті – досягнення ефективного результату[5]. Більшість сучасних теорій мотивації присвячені окремим сторонам або складовій мотивації: зовнішньої й внутрішньої регуляції діяльності, процесам цілепокладання, особливостям уявлення суб'єкта про рівень особистісного контролю діяльності й т.д. У сучасних теоретичних парадигмах велика увага приділяється різним когнітивним складовим і предикторам мотиваційного процесу: уявленням суб'єкта про контрольованість процесу і результату діяльності (Е. Скіннер, Т. Літл), уявленням про змінюваність здатностей і ролі зусиль у досягненні результату (К. Двек), уявленням про особисту відповідальність за успіхи й невдачі (Дж. Роттер), уявленням про причини успіхів і невдач (Б. Вайнер, М. Селігман). Ці різні теорії доповнюють одна іншу. Мотивація досягнення успіху відіграє важливу роль в розвитку обдарованої особистості (Дж. Аткинсон, О. Кульчицька, Д. Макклелланд, В. Моляко, Дж. Рензулі та ін.) [2, 4].

З метою вивчення психологічних особливостей прояву обдарованості у викладачів фізичного виховання ми розробили відповідну програму діагностичних досліджень:

Для вивчення **мотиваційного** компоненту:

1) діагностику мотивації досягнення успіху за допомогою тесту ТАТ Дж. Аткинсона (в адаптації М. Магомет-Емінова) [6];

2) діагностику внутрішньої мотивації (тест «Незакінчені речення», модифікований варіант В. Бажанюк);

3) діагностику виявлення структури кар'єрних орієнтацій особистості та домінуючої орієнтації у виборі кар'єри («якорі кар'єри – Є. Шейн»);

4) діагностику виявлення значимості для вчителя деяких аспектів педагогічної діяльності за допомогою методики «Оцінка професійної спрямованості особистості вчителя»;

5) діагностика творчих досягнень педагогів за допомогою методу «Педагогічне портфоліо» (адаптація В. Бажанюк, Н. Добровольська).

когнітивно-креативного компоненту:

1) Оцінка реальних креативних досягнень особистості за допомогою методу «Педагогічне портфоліо»;

2) тести креативності Дж. Гілфорда та Е. Торранса;

3) аналіз науково – методичних досягнень педагога;

4) діагностика соціально-перцептивної оцінки особистісно-діяльнісних особливостей тренера (Ю. Ханін, А. Стамбулов).

емоційно-поведінкового компоненту:

1) методика діагностики схильності до експресії;

2) методика оцінки власних засобів експресії;

3) методика когнітивної самооцінки базальних емоцій Т. Дембо.

організаційно-комунікативного компоненту:

1) Діагностика педагогічних здібностей за допомогою методики «Педагогічні ситуації»;

2) Діагностика організаційних та комунікативних здібностей вчителя за допомогою тесту «КОЗ»;

3) Оцінка роботи вчителя за допомогою тесту Дж. Хазард.

На думку багатьох авторів, мотив слід вважати, внутрішнім, якщо людина отримує задоволення безпосередньо від самої поведінки, від самої діяльності. Дослідник А. Маркова стверджує, що внутрішній мотив – це завжди не відділений від людини стан радості, задоволення від своєї діяльності. Він виникає в самій діяльності, кожен раз є безпосереднім результатом, продуктом взаємодії людини та її оточення [5]. Внутрішній мотив завжди неповторний, унікальний і завжди представлений в безпосередньому переживанні.

Серед основних факторів, які обумовлюють внутрішню мотивацію є стан припливу [5]. Цей стан люди відчувають при повному захопленні діяльністю. Прилив настає тоді, коли вміння особистості відповідають завданню, яке треба виконати. Рівень мотивації є максимальним, і досягається найвищий результат. Щоб досягти стану «припливу» необхідно

1) позитивний психічний стан, впевненість, позитивні думки, високий рівень мотивації, самонавіювання на успіх;

2) позитивна переддіяльнісна та діяльнісна реакція, розслаблення, контрольований рівень тривожності та задоволення від діяльності;

3) підтримання відповідного фокусу та відчуття повної психологічної готовності (фізичної, інтелектуальної, мотиваційної).

До складових елементів «приливу» відносяться:

- повна захопленість діяльністю;
- захоплення діями та усвідомлення;
- втрата самосвідомості;
- почуття контролю;
- відсутність зовнішніх цілей або зовнішнього заохочення;
- рух без зусиль.

Для діагностики внутрішньої мотивації, ми обрали такі методи: спостереження, складання проєктивних розповідей, методика «Незакінчені речення» (модифікація В. Бажанюк).

З метою виявлення внутрішньої мотивації в педагогів доцільно використати метод «Незакінчені речення» (модифікація В.Бажанюк). Респондентам було запропоновано продовжити початок речення. Результати досліджень оцінюються з використанням методу «контент-аналіз». У запропонованих реченнях аналізуються семантичні висловлювання, які відносяться до мотиваційно-емоційної сфери особистості і свідчать про емоційне піднесення та мотиваційне включення в учбову та професійну діяльність. Кожна семантична одиниця такого змісту оцінюється в 1 бал. Сумарний показник буде результатом вираження внутрішньої мотивації педагога.

Респондентам пропонувалося продовжити початок речення, сюжет якого було підібрано так, щоб педагоги могли висловити своє ставлення до захоплення спортом та викладанням фізичної культури. Нижче наведені речення:

1. Спорт для мене...
2. Коли знаходжусь в спортивному залі...
3. Спілкування з відомими педагогами
4. Лише на заняттях я можу...
5. Спортсмен – це...
6. Особливе захоплення в педагогіці
7. Можу займатись ...
8. Викликає здивування, коли бачу, що на заняттях...
9. Хочу повчитися майстерності у...
10. Мої мрії у педагогіці та спорті...
11. Можна займатися ще й...
12. Ідеї, що стосуються фізичного виховання часто...
13. Перший спортивний та педагогічний досвід...
14. Добре було б самому (їй)...
15. Зустріч з таким педагогом
16. Впевнений (а), що лише ...
17. Ох, як би хотілось досягти...
18. Викладання для мене...
19. Кожна думка, пов'язана із педагогічним досвідом...
20. Моя спеціалізація...
21. Безкінечно можна займатися...
22. Добре було б знати а як...
23. Справжнє щастя в ході викладання ..
24. Силу та фізичну досконалість можна..
25. Досить одного спілкування...
26. Експериментувати в обраному виді спорту...
27. Змагання дають...
28. Поїздки та подорожі дають...
29. Думаю, що можу в педагогічній практиці...
30. Особливі сили в процесі роботи...

Для вивчення особливостей задоволення діяльністю педагогів ми провели діагностику виявлення *структури кар'єрних орієнтацій особистості та домінуючої орієнтації у виборі кар'єри* («якорі кар'єри – Є. Шейн») [6].

Опитувальник призначений для виявлення структури кар'єрних орієнтацій особистості й домінуючої орієнтації у виборі кар'єри. Респондентам пропонується текст опитувальника, що містить перелік з 41 твердження. Опитувальник спрямований на виявлення переваги особистості у виборі професійного шляху й побудові кар'єри. Якщо твердження не важливе, то в

бланку для відповідей, відповідно до порядкового номеру потрібно закреслити цифру 1, якщо винятково важливо, то – 10. Чим більш важливим є твердження, тем більша закреслюється цифра.

Обробка здійснюється за допомогою спеціального «ключа». По кожній кар'єрній орієнтації, представленій по рядках «ключа», підраховується кількість балів. Для цього бали підсумовуються й діляться на кількість питань – 5 (для орієнтації «стабільність роботи» – 3 і «стабільність місця проживання» – 3). Найвищий показник – 10, найнижчий – 1.

Виразність кар'єрної орієнтації представлена такими показниками:

- професійна компетентність – усереднене (по 5 затвердженнях) кількість балів;
- менеджмент – усереднене (по 5 затвердженнях) кількість балів;
- автономія – усереднене (по 5 затвердженнях) кількість балів;
- стабільність роботи – усереднене (по 3 затвердженнях) кількість балів;
- стабільність місця проживання – усереднене (по 3 затвердженнях) кількість балів;
- служіння – усереднене (по 5 затвердженнях) кількість балів;
- виклик – усереднене (по 5 затвердженнях) кількість балів;
- інтеграція стилів життя – усереднене (по 5 затвердженнях) кількість балів;
- підприємництво – усереднене (по 5 затвердженнях) кількість балів;
- професійна мотивація – усереднена сума балів (по всіх кар'єрних орієнтаціях).

Кар'єра розглядається як індивідуальна послідовність аттитюдів і поведінки, пов'язаних з досвідом і активністю в сфері роботи протягом людського життя. Критеріями вдалої кар'єри є задоволеність життєвою ситуацією (суб'єктивний критерій) і соціальний успіх (об'єктивний критерій), тобто об'єктивна, зовнішня сторона кар'єри – це послідовність займаних індивідом професійних позицій, а суб'єктивна, внутрішня сторона – це те, як людина сприймає свою кар'єру, який образ його професійного життя й власної ролі в ній.

На наступному етапі педагогам було запропоновано скласти проєктивну розповідь (*модифікація тесту ТАТ Дж. Аткинсона в адаптації М. Магомет-Емінова*) [6]. Для таких цілей, респондентам рекомендується написати тематичні розповіді за 6 картинками. Далі розповіді ретельно аналізуються та кодуються відповідно до наявності в них таких шести категорій:

- 1) внутрішнє ціле покладання;
- 2) внутрішня детермінація діяльності як інструментальної активності щодо поставленої мети;
- 3) реалістичність сприймання героєм обставин і умов, в яких здійснюється поведінка;
- 4) особиста відповідальність;
- 5) впевненість у собі;
- 6) внутрішній контроль над поведінкою.

За кожен категорію виставляється 1 бал. Сумарний бал буде кількісним показником мотивації досягнення.

Контент-аналіз для вимірювання мотиву досягнень складається з системи категорій для класифікації різних аспектів мотивації людини. При цьо-

му на основі 11 категорій підраховується підсумковий індекс мотивації досягнення. На основі аналізу малюнків, виділяються такі категорії:

- ОД – образ досягнень;
- П – потреба досягнень;
- І – інструментальна активність;
- ОЦ+ – очікування цілей;
- ОЦ – очікування негативного кінця;
- ОП – особистісні перешкоди;
- ЗП – зовнішня перешкода;
- Е+ – позитивний емоційний стан;
- Е – негативний емоційний стан;
- ТД – тема досягнення;
- Під – підтримка.

Сумарний показник образу досягнень, потреби досягнення, інструментальної активності, очікування цілей, позитивного емоційного стану, теми досягнень та підтримки свідчить про наявність вираженого мотиву досягнень.

Вивчення значимості для вчителя деяких аспектів педагогічної діяльності ми проводили за допомогою методики «Оцінка професійної спрямованості особистості вчителя». В запропонованому питальнику перелічені властивості, які можуть бути присутні педагогам в залежності від ведучої спрямованості. Респондентам пропонується дати відповідь на 50 запитань та висловити своє відношення про присутність даної властивості. Кожен особистісний параметр оцінюється через сумування оцінок за групами запитань і розподіляється за такими формами професійної спрямованості: спілкування, організованість, спрямованість на предмет, інтелігентність, мотивація схвалення.

Дані дослідження мотиваційних характеристик були доповнені аналізом рівня творчих досягнень за допомогою методу «Педагогічне портфоліо» (адаптація В. Бажанюк, Н.Д. Добровольська, 2011р.). Експертам пропонується оцінити педагогів за такими критеріями :

1. Індивідуально-творчі роботи педагога (оригінальні конспекти, методичні розробки, програми, сценарії і т.п.).
2. Творчі завдання з фізичного самовдосконалення для класних і домашніх самостійних робіт учнів.
3. Методичні рекомендації для виконання складних цікавих завдань по фізичному самовдосконаленні, запропонованих вчителем.
4. Добір і розробка завдань для самостійної роботи учнів та студентів по професійному самовдосконаленню понад навчальну програму.
5. Зразкова тематика реферативних робіт різної спрямованості й складності щодо розвитку фізичного здоров'я молоді.
6. Щоденник особистісного професійного росту педагога.
7. Фотографії, представлені по напрямках діяльності.
8. Опис проведених міні експериментів з учнями.
9. Аудіо й відеоматеріали з виступами педагога на різних рівнях.
10. Дипломи, заохочення, нагороди, подяки з конкретних предметів.
11. Моніторинг оцінки якості розробок по конкретній навчальній дисципліні.
12. Пакет діагностичних процедур для відстеження результатів особистісного росту учня та самого вчителя.
13. Наукові контакти педагога.
14. Особливості підвищення кваліфікації.

15. Інформаційні джерела, що сприяють особистісному росту.
16. Досягнення учнів та студентів.
17. Самостійно створені програми та знаряддя.
18. Відомі випускники в цій сфері.
19. Методичні розробки педагога та інші публікації.

ВИСНОВКИ

1. Педагогічна обдарованість це індивідуально стійка властивість особистості, що відображає особливу чутливість до вимог педагогічних систем, до специфіки відображення особистості учня як об'єкта-суб'єкта педагогічного процесу, а також до можливих способів впливу на нього. Структура педагогічних здібностей в концепції Н.В. Кузьміної є відображенням функціональних компонентів педагогічної діяльності (гностичних, проектувальних, конструктивних, комунікативного, організаційного).

2. В структурі педагогічної обдарованості відповідно до виділених конструктивних важливе значення посідає вивчення мотиваційних, когнітивно-креативних, емоційно-поведінкових та організаційно-комунікативних характеристик, які детермінують успішність діяльності вчителя.

3. Представлений пакет діагностичного інструментарію довів високий рівень надійності представленої програми вивчення мотиваційних характеристик в структурі педагогічної обдарованості та відкриває широкі можливості для пошуку та розроблення нових психодіагностичних методик ідентифікації педагогічної обдарованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоноболин Ф. Н. Психологический анализ педагогических способностей / Ф. Н. Гоноболин // Психология способностей. – М., 1962. – С. 244-255.
2. Кашапов М. М. Психология творческого мышления профессионала / М. М. Кашапов. – М.: Персэ, 2006. – 688 с.
3. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя./ Н. В. Кузьмина. – Л., 1985. – 32 с.
4. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Е. И. Кульчицкая, В. А. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2008. – 487 с.
5. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : кн. для учителя / Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
6. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П.Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – М.: Психотерапия, 2009. – 544с.

Добровольская Н. А. ПСИХОДИАГНОСТИКА МОТИВАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СТРУКТУРЕ ОДАРЕННОСТИ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

В статье представлено диагностическую программу изучения мотивационного компонента в структуре педагогической одаренности учителя физического воспитания. Предлагается оригинальный пакет методик, которые дают возможность изучить внутреннюю мотивацию и уровень творческих педагогических достижений. Материалы могут быть использованы в практической деятельности психолога при отборе одаренных преподавателей физического воспитания.

Ключевые слова: психодиагностика, одаренность, педагогическая одаренность, мотивация.

Dobrovols'ka N. A. PEDAGOGICAL ACTIVITY MOTIVATION DIAGNOSTICS IN THE STRUCTURE OF GIFTEDNESS OF TEACHER OF PHYSICAL EDUCATION

In the article the troubleshooting routine of study of motivational component is presented in the structure of pedagogical gift of teacher of physical education. The original package of

methods is offered, who enable to study internal motivation and level of creative pedagogical achievements. Materials can be used in practical activity of psychologist at the selection of the gifted teachers of physical education.

Keywords: *psychodiagnostic, gift, pedagogical gift, motivation.*

УДК 159.92

Дригус М. Т. (м. Київ)

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В РЕТРОСПЕКТИВНОМ АСПЕКТЕ

В статье анализируется проблема становления творческой личности в ретроспективе отечественной психолого-педагогической мысли.

Ключевые слова: *личность, творчество, деятельность, развитие, воспитание, самовоспитание.*

Актуальность проблемы. Одним из важнейших направлений трансформации современного образовательного пространства является использование фундаментальных достижений отечественного психолого-педагогического наследия для обеспечения конструктивных изменений в нем. Между тем до настоящего времени значительная часть этого наследия остается вне контекста современного научного знания.

Цель статьи – впервые раскрыть специфику концептуального подхода к решению проблемы становления личности ребенка, развитию его творческой активности, предложенного выдающимся отечественным ученым П.Г. Редкиным.

Изложение основного материала. Воззрения П.Г. Редкина на проблему становления творческой личности по праву принадлежат к уникальным достижениям отечественной педагогической и возрастной психологии, фундаментальную основу которой он заложил еще в середине XIX столетия. Внимательное изучение наследия П.Г. Редкина дает основание утверждать, что именно он является основателем деятельностного подхода к становлению творческой личности ребенка. Уникальность подхода П.Г. Редкина заключается в органическом соединении теоретико-методологических оснований становления творческой личности ребенка и технологического аспекта этого подхода – трансформации его в плоскость деятельной активности самого ребенка как субъекта собственного развития и воспитания. Знаковой в этом отношении является его статья «Детские руки – золотые руки», опубликованная в третьем номере журнала «Учитель» в феврале 1863 года. В ней он по сути антиципировал положение об игровой деятельности как ведущей в дошкольном возрасте, которое стало одним из фундаментальных в отечественной педагогической и возрастной психологии XX столетия и остается таковым и ныне.

Именно творчество ученый считает преимущественным в личностном становлении ребенка, о чем свидетельствует анализ им игровой деятельности, восхищающий своей психологической точностью, глубиной и утонченностью. В нем представлено не только видение той или иной проблемы, но и предлагаются пути решения ее «технической, т.е. педагогической части».

Какие же конституирующие положения составляют сущность его концептуального подхода к развитию творческого потенциала личности ребенка?